

J.O. Delepierre in de jaren 1850, foto Dr. Hugh Welch Diamond
(Brugge, privéverzameling)

Octave Delepierre (1802-1879) in duplo Sporen van een oud-bibliothecaris in een nieuwe bibliotheek

In 2004 vierde de Brugse openbare bibliotheek haar tweehonderdjarig jubileum. Van opzet een bewaar- en studiebibliotheek gericht op een beperkt geprivilegieerd publiek is ze gaandeweg geëvolueerd tot de laagdrempelige en veelzijdige dienstverlening zoals we ze nu kennen: een “gastvrij huis met vele kamers”, waarin oud en nieuw op een hedendaagse manier met elkaar verbonden worden. Tegenwoordig begeleidt ze 40.000 gebruikers naar een waaier van cultuur en informatie, die zowel lokaal als elders opgeslagen ligt. Via internet kunnen de catalogi van andere bibliotheken geraadpleegd worden. Steeds meer kan men de werken zelf onmiddellijk online consulteren. Grootschalige digitaliseringsprojecten als Project Gutenberg, Gallica, de Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Letteren (DBNL), NedWeb en Google Books lijken de traditionele bibliotheekcollecties op het eerste gezicht zelfs overbodig te maken¹.

Die nieuwe, “hybride” bibliotheek vormt het kader voor twee verrassende ontmoetingen met een markante figuur uit die oude bibliotheek: Joseph-Octave Delepierre (1802-1879), hulpbibliothecaris van Pierre-Jacques Scourion en na diens dood in 1838 bibliothecaris tot zijn vertrek naar Groot-Brittannië. Als stadsbibliothecaris en archivaris van de Provincie West-Vlaanderen was hij één van de oprichters van de Société d’Emulation en een vruchtbaar auteur van historisch werk. Begin 1843 werd hij op verzoek van Sylvain Van de Weyer als secretaris van de Belgische ambassade te Londen aangesteld om er in 1848 consul te worden. In Engeland verwierf hij grote faam als

---

¹ Terug te vinden op respectievelijk <http://www.gutenberg.org>, <http://gallica.bnf.fr>, <http://www.dbnl.org>, <http://www.ned.univie.ac.at> en <http://books.google.com>.

bibliofiel en als bibliograaf van de marginale literatuur. Delepierres langdurige betrokkenheid met het Angelsaksische letterkundige leven maakt van de kosmopolitische Bruggeling een dankbaar onderwerp voor een “voyage autour de la bibliothèque” anno 2006. Wie zijn naam invoert in Google of een andere zoekmachine, komt vanzelf terecht bij talrijke referenties die men in een traditionele bibliotheek moeilijk terug zou vinden. We pikken er twee uit, waarin telkens internationale uitwisseling centraal staat. Net voor de Belgische Revolutie debuteert hij met een Franstalige poëziebundel die blijk geeft van uitgesproken interesse voor de wereld. In de jaren 1840 tracht de pas uitgeweken Delepierre zich een naam te maken in Britse literaire kringen door de Vlaamse letterkunde te promoten als onderdeel van een specifieke Belgische cultuur.

Delepierres franstalige debuut (1829)

Delepierres eigen jubileum ging vrij onopgemerkt voorbij in 2002, met uitzondering van een overzichtsbijdrage in het tijdschrift *Vlaanderen*². Daarin verwijst Lori Van Biervliet naar de persoonlijke bibliotheek van Delepierre die na de dood van zijn achterkleindochter in 1953 aangekocht werd door de Universiteit van Pennsylvania³. Een opzoeking in de onlincatalogus⁴ van de universiteitsbibliotheek levert ruim 70 volumes op, waaronder een volledige set werken geschreven, vertaald of bezorgd door Delepierre alsook een convoluut met een veertigtal kleinere drukken. Het gaat voornamelijk om auteursexemplaren, vaak voorzien van aantekeningen en bijlagen.

---

2 Van Biervliet, L., “Octave Delepierre (1802-1879): diplomaat, publicist en bibliofiel in Londen”, *Vlaanderen* 51 (2002) 289, p.28-29. Feitelijke gegevens over Delepierre zijn hieraan ontleend, alsook aan het meer uitgebreide Van Biervliet, L., “J.O. Delepierre. Brugs historicus, publicist en bibliofiel 1802-1879. Biografische schets, met een overzicht van zijn briefwisseling en bibliografie”, *Genootschap voor geschiedenis. Handelingen*, CXVIII (1981) 3-4, p.173-291.

3 Ook de Brugse Openbare Bibliotheek beschikt over een omvangrijke collectie Delepierreana, waarvan een groot gedeelte afkomstig is uit het familiebezit. Die werden in het voorjaar van 1883 aan het Brugse Stadsbestuur geschonken door zijn schoonzoon, de uitgever Nicolas Trübner, die ook zijn *In Memoriam* opstelde (Stadsarchief Brugge; dossiers bibliotheek 1863-1883).

4 <http://www.franklin.library.upenn.edu/>

Daarnaast vinden we er een aantal giften terug, o.m. de *Chroniques et traditions Provençales* van Alphonse Denis (Toulon, 1831), gelijkaardig van opzet aan Delepierres eigen *Chroniques, traditions et légendes de l'ancienne histoire des Flandres* uit 1834. Opmerkelijk zijn ook twee vroege prijsboeken: Abbé Vertots *Histoire des révolutions de Suède* (Paris, 1810) en P.J.B. Nougarets *Beautés de l'histoire d'Angleterre* (Paris, 1811) opgedragen in 1815 aan Delepierre door de praeses van het Brugse gymnasium. Deze onderwijsinstelling was het jaar ervoor opgericht door Nicolas Deschamps. Er werd onder meer Engels gedoceerd, een vak waarvoor – als we mogen afgaan op het onderwerp van het boek – de toen dertienjarige Delepierre niet onaardig presteerde. In aanvulling op de boekencollectie verwierf Penn Unversity later twee dozen documenten. De ene bevat aantekeningen, knipsels en artikels over macaronische literatuur, een komische dichtvorm waarbij verschillende talen door elkaar gemengd worden. De andere bevat een handgeschreven bibliografie en een niet geïnventariseerde verzameling handschriften, brieven, aantekeningen en schetsen.

Een uniek item in de verzameling is Delepierres debuutbundel *Heures de loisir*, in 1829 uitgegeven bij Le Roux (Gent, Mons) die ook werk van Delepierres vriend Jules Van Praet uitgaf. Het zijn de “essais poétiques” van een jonge advocaat, vermoedelijk op een vrij beperkte oplage verschenen en in Europa niet meer terug te vinden in openbare collecties. De nationale retoriek van de volgende dichtersgeneratie is nog veraf. Amper 10 jaar later zou een andere jurist, de vrederechter Karel Ledeganck door zijn collega Pieter Frans Van Kerckhoven op de vingers getikt worden omdat hij zijn dichtwerk te vrijblijvend als aangenaam tijdverdrijf had gekenmerkt⁵. Delepierres bundel bevat eenentwintig stukken, waarvan een gedeelte her en der eerder verschenen lijkt te zijn onder de initialen J. of A. Heel wat van deze gedichten passen in de sfeer van de Franse romantiek. Ze zijn ontstaan of gesitueerd in de private sfeer van de onmiddellijke vriendenkring *Vers écrits sur l'album d'un ami, A mon ami, Vers à mon amie, le jour de son anniversaire*. Geliefkoosde onderwerpen zijn de natuur (*Le printemps, L'automne, Le lys*) en vooral de liefde, meestal

---

5 Couttenier, P., “Van Nederlandse naar Vlaamse poëzie. De terechtwijzing van Ledeganck in 1840”, *Nederlandse letterkunde*, 4 (1999) 2, p. 178-190.

ongelukkig of onbeantwoord, zoals in *L'amour malheureux, Le désespoir d'amour* of *Adieu à mon ami* (p.4):

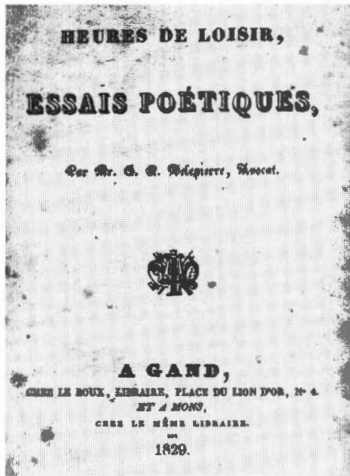
« Peut-être quelque jour de trop tardives larmes,
Arroseront mon froid tombeau;
Que bénis soient tes pleurs, mais vains seront leurs charmes
Rien de la mort ne rompt le sceau ».

Niet onverdienstelijk is “Présage”, een romantische ballade op het in sagen en legenden vaak voorkomende thema van de huilende hond als voorteken van de dood. Een kasteelvrouw geeft bij valavond een jankende zwerfhond te eten. Nadat hij enkele avonden teruggekomen is, vertrekt hij voorgoed. Ze kijkt hem na “Où sous de noirs cyprès reposent les reliques de ceux que la mort frappent des froides mains.” (p.34) Wanneer ze terug het kasteel binnengaat, blijkt haar moeder overleden te zijn.

Een *Chant sapphique* getuigt reeds van een grotere bekommernis om de vorm. Dit geldt nog meer voor het *Chant du lépreux d'Aoste*, veruit het boeiendste stuk uit de bundel. Het gedicht is geïnspireerd door een kortverhaal in dialoogvorm van de Franse auteur Xavier le Maistre uit 1810. Daarin beschrijft hij een ontmoeting die hij als soldaat had met een melaatse in Aosta. Die vertelt hem over zijn ellendig leven en zijn berusting in zijn lot. Delepierre buigt dit verhaal om in een aangrijpende dramatische monoloog naar Angelsaksisch model – vrij vroeg, niet alleen voor Vlaanderen! – vanuit het standpunt van een melaatse, verstoten door mens en natuur (p.11-12):

« Partout l'horreur me suit, jusqu'en nos bois déserts.
L'autan même, amenant de lugubre concerts,
Pareil aux flots émus, semble écarter les branches;
Je suis comme un maudit; et des tendres pervenches
Quand j'approche mes pas, leur tige sans couleurs
Se courbe, et les vergers au milieu des chaleurs
Au lieu de me donner des fleurs et de l'ombrage
Balancent des rameaux dépouillés de feuillage... »

Zes stukken, ten slotte, zijn fragmenten uit Byrons tragedie *Cain*, die Delepierre in verzen vertaalde uit het Engels. In noot vermeldt hij

Het franstalige debuut
van Delepierre
(Philadelphia,
Van Pelt Library
University of Pennsylvania)

dat bij eventueel succes nog andere vertalingen van dezelfde auteur zullen volgen. Delepierre stond met zijn enthousiasme beslist niet alleen. Nadat de roem van Byron in de herfst van 1816 samen met hem het kanaal overstak, bereikte ze een hoogtepunt na zijn dood in 1824. In onze contreien werden de Franse vertalingen in de jaren 1820 niet alleen gretig nagedrukt, maar ze inspireerden ook heel wat lokale auteurs⁶. Zelfs de ultra klassieke Louis Vincent Raoul – in die periode professor van Delepierre aan de Gentse Universiteit – liet zich verleiden tot een vertaling, hoewel hij later reserves zou uiten voor de extravagancies en het gebrek aan moraliteit in het oeuvre van Byron. De ster van Byron zou niet snel dalen en jaren later vinden we er nog sporen van terug in het werk van onder meer Theodoor Van Ryswyck en vooral Karel Ledeganck. Ook als Delepierre in 1838 Hendrik Conscience en Johan Alfried De Laet in Brugge rondleidde tijdens hun prospectiereis voor de *Leeuw van Vlaenderen* moet Byron onderwerp van gesprek geweest zijn. Conscience schrijft de Brugse bibliothecaris immers dat De Laet de episode over Willem van Saeftinge aan het uitwerken is voor een lang gedicht in de stijl van Byrons *Childe Harold*.

- 6 Charlier, G., *Le mouvement romantique en Belgique*. Brussel, 1948-1959, Deel 1, p. 94.
- 7 Brief 17/03/1838 Hendrik Conscience aan Octave Delepierre, AMVC-Letterenhuis, geciteerd naar Degroote, G., "Onuitgegeven en weinig gekende brieven van Hendrik Conscience (1835-1883) II", *Handel. K. Zuid-Ned. Maatsch. Taal- Lett. Gesch.*, 21 (1967), p. 125.

J.O. Delepierre in de jaren 1850, foto Dr. Hugh Welch Diamond
(Brugge, privéverzameling)

Promotor van Conscience en de Vlaamse letterkunde in Engeland (1847)

De samenwerking tussen Hendrik Conscience en Octave Delepierre⁸ kreeg een decennium later een internationaal verlengstuk. In 1847 en de daarop volgende jaren bracht de pas naar Londen uitgeweken Delepierre Conscience en de Vlaamse letterkunde onder de aandacht van de Engelsen via een reeks anonieme bijdragen in het Londense tijdschrift *The Athenaeum*⁹. De identificatie van alle bijdragen uit dit tijdschrift via de website van het "Athenaeum Indexing Project"¹⁰ geeft een zicht op de volledige reikwijdte van Delepierres artikels en laat ons toe de gegevens in een bredere context te plaatsen.

De vroegtijdig afgebroken artikelenreeks over de Vlaamse letterkunde is intrigerend omdat ze op een ogenblik dat Europa zich afvroeg of België haar onafhankelijkheid zou bewaren, – en wellicht wel net daarom – reeds een beeld trachtte te schetsen van de jonge Vlaams-Belgische letterkunde. Ze roept een aantal vragen op: Wat waren de uitgangspunten van Delepierre? Waarom besliste *The Athenaeum* om een beschrijving van een pas heroplevende en vaak niet in het Engels beschikbare letterkunde te publiceren? Wat was het beeld dat geschetst werd en op welke manier paste dat in de verwachtingen van het negentiende eeuwse Britse lezerspubliek?

Van Franstalige nationale monografie naar Engelstalige artikelenreeks over de Vlaamse letterkunde

Uit de bewaarde briefwisseling leren we dat Delepierre oorspronkelijk van plan was een Franstalig overzicht van de recente nationale

---

8 Zie Spinoy, E., "De samenwerking van Hendrik Conscience en Octave Delepierre", *Spiegel der letteren* 30 (1988), 2-3, p.143-160 en literatuurverwijzingen aldaar, online beschikbaar via DBNL.

9 Wellens, O., "De kritische receptie van Conscience in Engeland", *Handel. K. Zuid-Ned. Maatsch. Taal- Lett. Gesch.*, 36 (1982), p.259-271.

10 De bibliotheek van de Londense City University bewaart een "marked copy" van het tijdschrift, waarin de redacteur de auteurs van de anonieme stukken bijschreef. Via de website van "The Athenaeum index of reviews and reviewers (1830-1870)" kan men auteurs, recensenten en titels opzoeken: <http://web soi.city.ac.uk/~asp/v2/home.html>.

literatuur uit geven. Hiermee was hij niet aan zijn proefstuk. Reeds eerder had hij in zijn eigen nationale cultuurhistorische overzichten uit 1836 en 1840 de oudere Vlaamse letterkunde een ruime plaats toegekend met verwijzing naar Willems' *Verhandeling*¹¹. Ditmaal zou hij enkel de moderne letterkunde behandelen. Hiervoor vroeg hij in 1846 informatie op bij o.m. Snellaert en Conscience. Deze laatste stuurde hem op 11 juni 1846 teksten en lijsten door met namen en titels met betrekking tot de Vlaamse letterkunde¹². Voor de Franstalige kant van het land raadde hij hem aan contact op te nemen met de Brusselse letterkundigen.

Delepierres opzet om ruime plaats te geven aan de contemporaine Nederlandstalige letterkunde is in meer dan één opzicht opmerkelijk. Kort daarvoor, immers, had Auguste Baron reeds een overzicht van de actuele Belgische letterkunde gegeven in *La Belgique Monumentale*, een prestigieus project om het culturele kapitaal van de Belgische natie in kaart te brengen. De Vlaamse taal krijgt er geen plaats voor hogere functies als bestuur, literatuur, onderwijs en wetenschap.¹³ Enkel Willems, David en Conscience worden even vermeld als filologen en De Laet als (vermoedelijk Franstalige) essayist. Ook Paul Devaux stelt enige maanden later in het invloedrijke *Revue Nationale* dat het gebruik van het Vlaams als volwaardige tweede literaire taal een drempel is voor de intellectuele ontwikkeling van het land, behalve als het om folklore, volkspoëzie en vulgariserende wetenschapswerken gaat. Hij koppelt dit aan de praktische volksaard van de Vlamingen « La population flamande ne se distingue-t-elle pas plutôt

-
- 11 *Aperçu historique et raisonné des découvertes, inventions, innovations et perfectionnements en Belgique* (1836) en *La Belgique illustrée par les sciences, les arts et les lettres* (1840). In 1860 geeft Delepierre *A Sketch of the History of Flemish Literature* uit "compiled from flemish sources". Het is vooral een historisch overzicht dat put uit de literatuurgeschiedenissen van Willems en Snellaert. We behandelen het hier voor zover het betrekking heeft op de negentiende-eeuwse Vlaamse letterkunde.
- 12 Brief 11/06/1846 Hendrik Conscience aan Octave Delepierre, AMVC-Letterenhuis, geciteerd naar Degroote, G. "Onuitgegeven en weinig gekende brieven", p.155.
- 13 Baron, A., "Coup d'oeil sur l'état des sciences, des lettres et des arts en Belgique depuis 1830" in: Moke c.a. *La Belgique monumentale, historique et pittoresque*. Brussel, 1844, dl. 2, p. xviii: "Chercher à élever le flamand au rang de langue littéraire, c'est jeter l'inquiétude et la perturbation dans l'éducation comme dans la science, c'est scinder en deux fractions ce public déjà si rare qui s'intéresse aux progrès de l'intelligence."

par le bon sens, par une conception un peu lente peut-être, mais sûre, par une intelligence droite et patiente ? »¹⁴.

In tegenstelling tot de vrij algemene appreciatie van de historische Vlaamse letterkunde, was er dus allerm minst een consensus over de positie van de recente Vlaamse literatuur. Ofschoon de argumenten van Baron en Devaux niet nieuw waren, was het debat intenser geworden naarmate de jaren 1840 vorderden. De erkenning van de Belgische staat in 1839 had de weg vrijgemaakt voor de verdere ontwikkeling van een moderne Vlaamse component binnen het Belgische geheel. Het Vlaamse literaire veld begon vorm te krijgen: de ontwikkeling van een eigen letterkundige productie met een eigen kritiek, de consecratie van de spelling, de verzoening van de generaties binnen het Vlaamsch Taelverbond, het verschijnen van het eerste Nederlandstalige dagblad *Vlaamsch België* en de taalkundige studies van Lebrocquy en Vandenhoven... Delepierres project als legitimering van dit proces betekent dus een duidelijke stellingname in dit debat. Hiermee volgt hij als Franstalige flamingant het spoor van de literatuurgeschiedenissen van Willems en Snellaert. Die behandelden evenwel nauwelijks de hedendaagse Vlaamse letterkunde, hetzij vanwege de datum van publicatie, hetzij vanwege een zekere terughoudendheid om nog levende, vaak jonge schrijvers een plaats te geven in de canon. Men kan zich evenwel afvragen of er op dat ogenblik een markt was voor een dergelijke publicatie. Het project liep dan ook op de klippen. In een brief aan Jules de Saint-Genois wijt Delepierre dit aan de onaantvaardbare financiële voorwaarden van de Belgische uitgever¹⁵. Mogelijks zal ook het feit dat de Brusselse uitgever Jamar van plan was een Franstalige geschiedenis van de Vlaamse letterkunde geschreven door Snellaert uit te geven in zijn reeks "Bibliothèque Nationale" een rol gespeeld hebben.

Inmiddels slaagde Delepierre erin zich een naam te maken in Britse literaire kringen, onder meer in de entourage van de Britse uitgever Sir Charles Wentworth Dilke. Zowel Dilke als een aantal van de

14 Devaux, P., "De la langue flamande, son passé et son avenir, par Hubert Vandenhoven", *Revue Nationale*, 5 (1845) p. 59

15 Brief 30/06/1847 Octave Delepierre aan Jules de Saint-Genois, Universiteitsbibliotheek Gent hs. G. 18454¹⁶, gedeeltelijk uitgegeven bij Jacob, A., *Briefwisseling van, met en over Hendrik Conscience uit de jaren 1837 tot 1851*. Gent, 1913-1914, deel 2, p.287-288.

redacteuren van het door hem uitgegeven tijdschrift *The Athenaeum* waren graag geziene gasten op Delepierres literaire salon. Hierdoor kreeg Delepierre de kans om zijn project alsnog uit te voeren in een aangepaste vorm. Op 30 juni 1847 meldt hij de Saint-Genois dat hij zijn overzicht in stukken zou laten verschijnen in *The Athenaeum*¹⁶. Het opzet zou ook beperkt worden tot Nederlandstalige letterkunde geschreven in België. Achteraf zou hij de artikelenreeks gezamenlijk uitgeven bij een Britse uitgever en zelf vertalen naar het Frans als hij er de tijd voor vond.

Voor de selectie van de auteurs sprak hij in eerste instantie zijn persoonlijke kennissenkring aan: Hendrik Conscience, Johan Alfried De Laet, Jules de Saint-Genois. Daarnaast circuleren ook de namen van Prudens Van Duyse en Theodoor Van Ryswyck in de briefwisseling. De grote afwezigheid is Karel Ledeganck, wiens dood in 1847 nochtans een uitstekend aanknopingspunt bood voor een bijdrage¹⁷. Niet iedereen is even enthousiast over zijn initiatief. De Saint-Genois, bijvoorbeeld, weigert omdat hij bevreesd is voor aanvallen in de Belgische pers. Delepierre probeert hem over de streep te halen door te wijzen op het persoonlijk belang van zijn vriendendienst. Bovendien kan hij op die manier zijn land beter van dienst zijn¹⁸.

In het Athenaeum Indexing Project worden 18 bijdragen van Delepierre geïdentificeerd (zie bijlage). Een eerste groep van 8 bijdragen verscheen in de periode 1847-1849 en heeft voornamelijk betrekking op de Vlaamse letterkunde. In de zomer van 1847 verschijnen drie teksten over Hendrik Conscience (26/06/1847), Johan Alfried De Laet (14/08/1847) en Jan Frans Willems (18/09/1847) die duidelijk deel uitmaken van een gezamenlijke "series of sketches of Flemish literature". Dit project wordt vroegtijdig afgebroken. Wel recenseert hij in 1848 opnieuw werk van Conscience (*Hugo Van Craenhove* en *Lambrecht Hensmans*) samen met Felix Bogaerts' *Oude*

---

16 Ruim 20 jaar later zouden Emile de Laveleye en Paul Fredericq in hetzelfde *Athenaeum* de Vlaamse literatuur op een meer systematische manier presenteren, meer hierover bij: Demoor, M., "De Vlaamse literatuur op een blaadje gepresenteerd: Emiel de Laveleye en Paul Fredericq in 'The Athenaeum', 1871-1904", *Spiegel der letteren*, 36 (1994), afl. 2-3, pag. 211-220.

17 Dit zet hij recht in *A Sketch of the History of Flemish Literature*, waarin hij wel Ledeganck, maar niet De Laet vermeldt.

18 Brief 29/09/1847 Octave Delepierre aan Jules de Saint-Genois, Universiteitsbibliotheek Gent hs. G. 18454⁴⁹.

tyden. De postume uitgave van Willems' laatste deel van de *Oude Vlaemsche liederen* behandelt hij samen met Wackernagels editie van Luthers religieuze liederen. In 1849 ten slotte bespreekt hij Consciencés *Jacob Van Artevelde*. Een decennium later duikt hij opnieuw op. De stukken uit de periode 1860-1862 zijn vermoedelijk op vraag van de redactie geschreven. Ze zijn veel uiteenlopende van aard en doorkruisen de volledige Europese culturele ruimte.

Dat uitgerekend *The Athenaeum* de gastheer zou worden voor Delepierres overzicht is geen toeval. Dit tijdschrift, gesticht in 1828 in de marge van de gelijknamige club, was wellicht het eerste Engelstalige multinationale tijdschrift¹⁹. Het blad richtte zich op de politieke en culturele elite in binnen- en buitenland. Het verscheen wekelijks, maar ten behoeve van de buitenlandse lezers werden de afleveringen ook maandelijks verscheept in een verzamelband. Hoewel er van meet af aan aandacht besteed werd aan het politieke, culturele en wetenschappelijke leven in het buitenland, was het vooral in de jaren 1830 onder de directie van Charles Wentworth Dilke dat het tijdschrift een internationale koers ging varen. Een imposant persoonlijk netwerk van buitenlandse correspondenten was verantwoordelijk voor nieuws en kritiek uit alle uithoeken van Europa. Delepierres artikelenreeks kan beschouwd worden als een late uitloper van een reeks nationale literaire overzichten, o.a. over Spanje, Frankrijk, Duitsland en Amerika, die vanaf 1834 verschenen. Het feit dat bepaalde werken niet of nog niet in het Engels beschikbaar waren, werd opgevangen door lange samenvattingen of vertaalde fragmenten. De bijdragen waren vooral bedoeld om zelfstandig gelezen te worden door een publiek dat op de hoogte wou blijven. Deze welwillende, ietwat neerbuigende houding tegenover het buitenland is typerend voor het gematigde Whig progressivisme van het tijdschrift, dat streefde naar de emancipatie van de middenklasse.

De opname in *The Athenaeum* had meteen voor gevolg dat Delepierre zijn literair overzicht in een breder biografisch en politiek kader moest plaatsen. Hoewel hij het Belgische letterkundige leven van op een afstand was blijven volgen, beschikte hij over onvoldoende informatie om zijn artikels te stofferen. Aan de Saint-Genois

---

19 Zie Marchand, L. A., *The Athenaeum: A mirror of victorian culture*. Chappel Hill, 1941, vnl. p.45-52.

schrijft hij dat de Engelse artikels verschillen van de Belgische of de Franse. Hij verzoekt hem informatie door te sturen over zijn literaire leven, de beweegredenen waarom hij zijn Vlaamse werken geschreven had, op welke basis de onderwerpen gekozen waren en hoe ze ontvangen waren. Ook de politieke contextualisering van zijn literair-historisch overzicht is van belang om het imago van de Belgen bij te stellen. « Or il faut que je les échauffe un peu, ces messieurs les Anglais sur un sujet encore presque neuf pour eux, la littérature flamande moderne ».

Terra incognita:
het verwachtingspatroon van het Engelse publiek

De welwillende houding van *The Athenaeum* was een uitzondering in de vroege Victoriaanse tijd. Vaak – Brontës *Villette* was beslist geen alleenstaand geval – werd een negatief beeld van het Europese continent geschetst om er de eigen Britse identiteit in oppositie mee op te bouwen²⁰. In het beste geval stond men onverschillig tegenover de lage landen die vrij algemeen gekarakteriseerd werden door een praktische, utilitaristische ingesteldheid²¹. Net voor de Belgische revolutie merkt een recensent van Bowrings *Batavian Anthology* (1824) op: “The last thing for which we should have expected to be indebted to the land of tulips is poetry. It has produced painters, but the Flemish school, though high in art is poor in fancy.”²² In 1837 recenseert Delepierre *The Origin of Dutch* van Joseph Bosworth, een werk dat hij in 1840 naar het Frans zou vertalen²³. Daarin vinden we opnieuw het nationale stereotype terug, maar dan in positieve zin. Zo wordt Cats

---

20 Demoor, M., *The fields of Flanders : alles of bijna alles wat Engelse auteurs ooit schreven over Vlaanderen en België ... en waarom*. Roeselare, 2002.

21 Hugo Dyserinck haalt vergelijkbare uitspraken van Taine en anderen aan als een typische “mirage” voor Vlaanderen in “De Frans schrijvende Vlaamse auteurs van 1880 in de spiegel der Franse en Duitse literaire kritiek”, *Spiegel der letteren*, 6 (1964), p. 9-30. Voor de beeldende kunsten stelt Tom Verschaffel hetzelfde vast in “Een jury heeft geen reden van bestaan: Franse critici over Belgische kunst, 1831-1865”, *De negentiende Eeuw*, 30 (2006) 1, p. 19-34.

22 “Art.IX Batavian Anthology” *The Eclectic Review* (1824), p. 272 online beschikbaar via Google Books.

23 Delepierre, O., “The origin of Dutch”, *Messageur des Sciences et des Arts de Belgique*, 5 (1837), p. 267-272.

OLD FLANDERS;

OR,

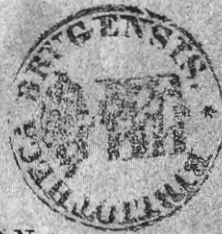
POPULAR TRADITIONS AND LEGENDS OF BELGIUM.

BY

OCTAVE DELEPIERRE

ATTACHE TO THE BELGIAN EMBASSY, MEMBER OF THE
SOCIETY OF ANTIQUARIES IN LONDON, OF THE HISTO-
RICAL COMITY IN PARIS, OF THE ROYAL ARCHEOLOGICAL
SOCIETY IN BELGIUM, &c., &c., &c.

VO 1.

LONDON:

T. C. NEWBY, 72, MORTIMER ST., CAVENDISH Sq.

1845.

Titelpagina van Delepierres *Old Flanders* (1845)
(Brugge, *Openbare Bibliotheek, schenking Trübner*)

naar voren geschoven met de motivering dat zijn dichtwerk volks, praktisch en bruikbaar is. Ook wanneer België na de afscheuring van de Noordelijke Nederlanden apart beoordeeld wordt, blijft het beeld bestaan dat een gebrek aan intellectuele activiteit en verbeeldingskracht een inherente eigenschap is van de natie:

“We are so habituated to regard the Belgians as a purely practical people; to think of them as mere weavers or lace-makers; as carvers of wood or forgers of iron; – in a word, to identify them with manufacturers and mechanical arts; that we find it difficult to imagine them rising above the concerns of every-day life, and deserting its active and engrossing duties for the dreamy speculations of literature, especially the more imaginative departments.”²⁴

De eerste die vanuit de specifieke Belgische context aandacht vraagt voor de rijke cultuur van de jonge staat aan de overkant van het kanaal is Delepierre. In het voorwoord van zijn eerste Engelstalige publicatie *Old Flanders; or, Popular traditions and legends of Belgium* (Londen: Newby, augustus 1845) stelt hij dat de publicatie bedoeld is om de nieuwsgierigheid van het Engelse publiek op te wekken. Hiervoor grijpt hij gedeeltelijk terug op zijn eigen *Chroniques, traditions et légendes de l'ancienne histoire des Flandres*, in 1834 uitgegeven te Brugge en Rijsel. Daarin had hij reeds het Engelse model van de “Romances of History” gebruikt om er een groter publiek mee te bereiken: de geschiedenis onderwezen via een bloemlezing van korte, laagdrempelige novellen. Toch is *Old Flanders* meer dan een vertaling van het werk uit 1834. Slechts acht van de oorspronkelijke stukken komen voor in de Engelse versie, aangevuld met enkele stukken van latere datum. De beschrijving van de ceremonie van het Gulden Vlies is overgenomen uit de *Annales de la Société d'Emulation* van 1842. Zowel de legende van de waterput bij het Pandreitje als die van de schouw van het Brugse Vrije zijn afkomstig uit zijn *Album pittoresque de Bruges* (1837, 1840), hoewel hij bij de schouw opmerkt dat recent onderzoek de legende reeds weerlegd heeft. De basis waarop

---

24 [Russell, C.W.], “Flemish literature – Hendrik Conscience’s Tales”, *Dublin Review*, september 1846, p. 164 online beschikbaar via Google Books.

Delepierre de verhalen selecteert, is hun leesbaarheid voor een publiek zonder voorkennis. Bovendien worden een aantal van de stukken grondig bewerkt in de trant van Walter Scott. Er komen veel meer dialogen in voor en de actie wordt aangescherpt. Fictionele personages en verhaalmotieven uit de romanliteratuur worden geïntroduceerd en de noten vallen weg of worden minder geleerd geformuleerd. Het verhaal over de valse Boudewijn van Constantinopel groeit bijvoorbeeld uit van korte beschrijving van 13 bladzijden naar een 112 bladzijden tellende miniroman waarin tegenstrijdige overleveringen handig tegen elkaar uitgespeeld worden²⁵.

Zoals de ondertitel aangeeft, tracht *Old Flanders* het volledige Belgische grondgebied te bestrijken. Hiervoor werd het eigen materiaal uitgebreid met bestaande bewerkingen van legenden uit Gent, Maldegem, Zomergem, Vlissingen, Antwerpen (4), Maastricht en Hastière. Zo vinden we er de prozavertaling van Ledegancks *Burgslot van Zomergem* terug, die Delepierre in 1840 reeds voor *La Renaissance* naar het Frans vertaalde. Consciences "Godswraek" nam hij over uit *Phantazy* (1837), een bundel kortverhalen en gedichten, waar de auteur zelf inmiddels al afstand van genomen had. Mogelijks kreeg Delepierre de bundel ten geschenke bij het studiebezoek van 1838. "Herman de Schaliedekker"²⁶, De Laets bewerking van een Antwerpse legende is overgenomen uit *Vlaemsch België* van 1844. De ballade van het "Heerken van Maldegem"²⁷ vinden we terug in Willems' *Belgisch Museum* van 1838 met een voorwoord van Ledeganck. Verder herkennen we "Johan de bastaerd" van Karel Nys,

---

25 Dezelfde materie werd zeer afwijkend behandeld in o.m. Voisin en Serrure *Le livre de Baudoyne* (1836) en Jules de Saint-Genois *Faux Baudouin* (1840). Mogelijks is er een verband met de Brugse toneelbewerking die bij de Saint-Genois vermeld wordt (Dl. 2, p. 296). In 1840-1841 verschenen er een geromantiseerde versie van de feiten door Eduard Le Glay (Rijsel) en een studie van J. De Mersseman in de *Annales de la Société d'Emulation*.

26 De tekst verscheen oorspronkelijk als Franstalig feuilleton in *L'Emancipation* (1838). De Laet vertaalde het zelf voor het dagblad *Vlaemsch België* (1844). Een Duitse vertaling ervan verscheen in 1846 in *Die Sagen Belgiens* van Maria von Ploennies, een werk dat grote inhoudelijke verwantschap vertoont met *Old Flanders*.

27 De ballade van het "Heerken van Maldegem" is van de hand van Joost Frans De Hoon, vrederechter en geneesheer in Kaprijke en schoonvader van Karel Ledeganck. Zie M. Brys, M. Carlier en H. Vanacker *Belgisch Museum 1837-1846; Vaderlandsch Museum 1855-1863*. Gent, 1985. In de nalatenschap van Delepierre trof Trübner nog een overdruk aan van deze vertaling die elders zelfstandig

de watergeuzen in het zog van Moke en een Gents verhaal uit de entourage van Van Duyse of de Saint-Genois. Op die manier functioneert de bundel in zekere zin als een bloemlezing van de Vlaamse letterkunde uit de jaren 1830-1840. In *Het Taelverbond* waardeert De Laet het initiatief van Delepierre, maar hij betreurt het dat de oorspronkelijke auteurs niet vermeld worden²⁸. Wanneer Delepierre het jaar erop naar België komt, stuurt hij zijn dochter naar Antwerpen om de plooiën weer glad te strijken en de Vlaamse letterkundigen warm te maken voor de medewerking aan zijn literatuuroverzicht dat hij weer opgenomen heeft, zij het dat hij nu enkel de Vlaamse letterkunde zou behandelen.

The Eclectic Review reageert positief op *Old Flanders* “these pleasant, and useful volumes, written a little rashly perhaps in English by a foreigner.”²⁹ Stilistisch gezien wordt hij gesitueerd als een epigoon van Sir Walter Scott en de reeds door Delepierre vertaalde Thomas Colley Grattan. Vooral de grote aandacht die hij besteedt aan de couleur locale wordt sterk geapprecieerd: “the picturesque at its true value”. Het negentiende-eeuwse nationale landschap is dan ook nadrukkelijk aanwezig in de bundel in de vorm van stadsbeschrijvingen, monumenten, kastelen en natuurbeschrijvingen. Zoals hij in het voorwoord aangeeft, tracht Delepierre – zelf een ervaren gids en de auteur van verscheidene toeristische guides – in *Old Flanders* de brug te slaan tussen de opkomende antiquarische reisindustrie en de meer cultuurnationalistisch geïnspireerde verhalende letterkunde. Het vertelstandpunt is dat van de autochtone gids die verduidelijkt hoe de eigentijdse geografie samenhangt met de nationale geschiedenis, oscillerend tussen de gebruiken, gebeurtenissen en legenden uit het verleden en projecties naar een noodzakelijke nationale toekomst. Verderop in de bundel – na de beschrijving van de gebeurtenissen uit 1302 – geeft hij aan dat de kennis van andere volkeren nog een breder belang dient (p.285-286):

---

verschenen was. N[icolas] T[rübner], *Joseph-Octave Delepierre: In Memoriam, for friends only*. Edinburg-London, 1881, p. 60.

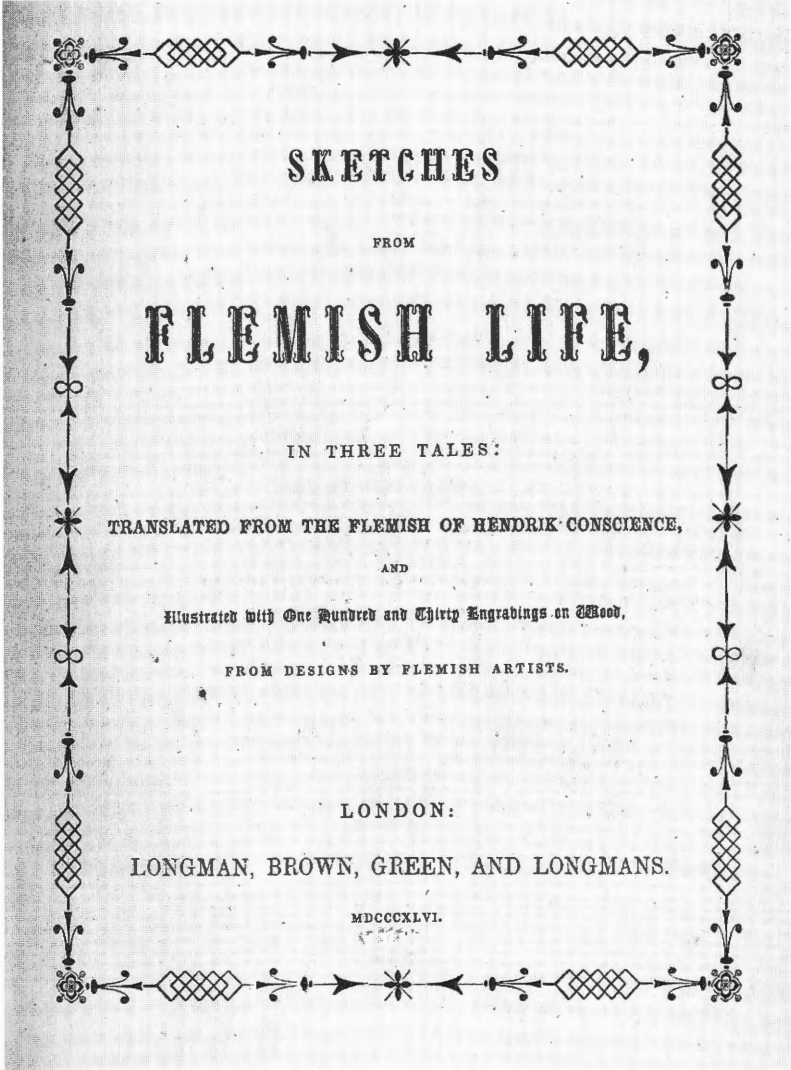
28 *Het Taelverbond* II (1846), p. 103.

29 “Art. VIII The history and literature of Flanders, Old Flanders, or Popular Traditions and Legends of Belgium. By Octave Dele Pierre.”, *The Eclectic Review*, (1846) p. 353-362 online beschikbaar via Google Books.

“But on a not very far distant horizon of events
may be seen the flag of universal concord!
The wide propagation of knowledge,
promises fair a time,
when the enlightened world shall struggle
no more for any ascendancy
but that of knowledge and wisdom,
and the cry of the wounded
shall cease among Christians.”

Op die manier krijgen de verhalen een politieke duiding. Zich nadrukkelijk positionerend als attaché aan de Belgische ambassade wil hij dan ook, in de lijn van zijn dagtaak, aan het buitenland bewijzen dat België niet zomaar het gevolg is van een politieke beslissing en ondanks haar beperkte omvang wel degelijk over voldoende cultureel kapitaal en uitstraling beschikte om haar bestaan te rechtvaardigen. “Few countries offer a richer harvest to the imagination” (p.ii-iii) De typische “Belgian valour” (p.iv) loopt als een rode draad doorheen de verhalen, of het nu gaat om de centrale rol die de Belgen avant la lettre speelden in de kruistochten of als kampioenen van vrijheidslievendheid en opstandigheid tegen de diverse vreemde bezetters. De recensent van *The Eclectic Review*, die bijzonder vertrouwd is met de Frans-Vlaamse situatie, ziet er een sympathieke vertegenwoordiger in van één van die in de geest van de romantiek heroplevende kleinere literaturen in Europa. In dit kader wijst hij op de grote rol die het gewone volk speelt in de Vlaamse geschiedenis, zodat de nationale helden evenzeer bij de kunstenaars, de handelaars en ambachtslieden te vinden zijn als bij de adel. Aansluitend bij Delepierres verzuchting over een geweldloze toekomst ziet hij een nieuwe rol weggelegd voor de Belgische natie. De grote rijkdom en werkkraft van het volk, gekoppeld aan de neutraliteit en centrale ligging van de staat geeft haar enorme groeikansen in een moderne Europese economie, die aan het veranderen is als gevolg van de “wonders of modern powers of locomotion”.

Die “eurozone” vormt het kader voor de Engelse receptie van Conscience, in de daarop volgende decennia nagenoeg het enige literaire Belgische exportproduct op de Angelsaksische markt. Reeds

SKETCHES

FROM

FLEMISH LIFE,

IN THREE TALES:

TRANSLATED FROM THE FLEMISH OF HENDRIK CONSCIENCE,

AND

Illustrated with One Hundred and Thirty Engravings on Wood,

FROM DESIGNS BY FLEMISH ARTISTS.

LONDON:

LONGMAN, BROWN, GREEN, AND LONGMANS.

MDCCCLXVI.

Nicolas Trübner introduceert het werk van Hendrik Conscience
bij het Engelse publiek
(Brugge, privéverzameling)

enkele maanden na de Duitse uitgave van drie novellen door Melchior Von Diepenbrock onder de titel *Flämisches Stilleben*, verschijnen in december 1845 de *Sketches from Flemish Life in three tales* bij Longman, Brown, Green and Longmans van de hand van hun medewerker Nicolas Trübner. Afkomstig uit Heidelberg was de toekomstige schoonzoon van Delepierre in 1843 ingegaan op de uitnodiging van William Longman om voor de Londense uitgeverij te gaan werken. Het lijkt erg aannemelijk dat Delepierre en Trübner, die beiden hun werkplaats hadden in Paternoster Row, in 1845 reeds contact hadden met elkaar. In elk geval refereert Delepierre in *The Athenaeum* verschillende keren naar het initiatief van Trübner. Trübners vertaling was meer dan een eenmalige bevestiging. In 1846 vertaalde hij "A visit to Wappers" een fragment uit Luise von Ploennies' *Reise-erinnerungen aus Belgien*, wat erop lijkt wijzen dat hij contacten had met Vlaamsgezinde kringen in Duitsland³⁰. In 1846 doet ook het gerucht de ronde dat hij voor de uitgeverij Longman zou werken aan Engelse vertalingen van Consciences *De Leeuw van Vlaenderen* en *Hugo Van Craenhove*, maar deze zijn niet verschenen.³¹

In de *Sketches from Flemish life* zijn vertalingen opgenomen van *Siska van Roosemael*, *Hoe men schilder wordt* en *Wat eene moeder lyden kan*. Het is zeer aantrekkelijk uitgegeven, geïllustreerd met 130 houtsneden uit de Buschmann uitgave en voorzien van een uitvoerig voorwoord van de vertaler. Daarin situeert hij de figuur van Hendrik Conscience. Hiervoor baseert hij zich op de inleiding van Von Diepenbrock en een essay van Snellaert in de *Allgemeine Augsburger Zeitung*. Wat vooral opvalt, is de anti-Franse houding. Conscience "bears a glowing hatred to the French refinement and language which have kept his beloved country in disgraceful subserviency and mental bondage" (p.x). Hij wordt dan ook vooral geportretteerd als een schrijver voor het volk met als voornaamste kwaliteiten zijn eenvoudige en oprechte stijl, zijn beschrijvende kracht, en zijn inzicht in het gevoelsleven van de mensen. Hierdoor kan hij volgens de vertaler ook een buitenlands publiek aanspreken, in het bijzonder het Engelse volk, dat een grote verwantschap vertoont met de Vlamingen :

30 *De Broederhand*, 2 (1846) 1, p. 43.

31 O.m. in *Het Taelverbond* 1846, p. 262 en *Het Handelsblad* 24/10/1846 Zie Jacob, A., *Briefwisseling*, dl. 1, p. 172 en 220.

“The author incalculates principles which have always found an echo in English hearts; he advocates the doctrines of pure religion, he develops the natural affections of the heart, he rewards virtue and unmasking vice, he praises industry and scorns idleness; and with safety it may be asserted, that it is to her full appreciation of these qualities that England is indebted for the high moral and political position she holds among the nations of the earth.” (p. XV-XVI)

Ook door de pers wordt de universele aantrekkingskracht van Conscience's werk onderschreven. Hij wordt er geassocieerd met vrouwelijke auteurs als de Engelse Miss Edgeworth, de Franse Madame Guizot en de Zweedse Miss Bremer, die deel uitmaken van een symbolische ruimte die de nationale grenzen overstijgt³². De *Sketches from Flemish life* worden ondergebracht in de markt voor sentimentele fictie die in het zog van Richardsons *Pamela* ontstaan was. Die had als doelgroep een transnationale gemeenschap van nieuwe consumenten uit de middenklasse, verbonden door leesplezier en gedeelde tranen voor het universele drama van het menselijke hart. Omdat in deze teksten het individuele streven naar geluk, deugd en persoonlijke vrijheid geconfronteerd wordt met de externe eisen van de sociale of familiale context, is dit meteen ook het kanaal bij uitstek waarlangs burgerlijke liberaal-democratische codes opgebouwd worden over de landsgrenzen heen. De *Sketches* worden dan ook door Longman aangeprezen met sentimentele en opvoedkundige verkoopargumenten: “A sort of wonderful stranger from a terra incognita” “one of the sweetest and most truly excellent lessons we ever read”, “will draw tears from many an eye”, “individual and instructive”³³. De *Dublin Review* kwalificeert het werk in een uitgebreide en zeer gunstige recensie als “light reading” in het genre van “Domestic Novel”, whose interest scarcely extends beyond the quiet circle of the home

---

32 Vergelijk M. Cohen en C. Dever (ed.), *The Literary Channel: The Inter-National Invention of the Novel*. Princeton, 2001.

33 “New Works and new titles to Messrs. Longman and co's catalogue”, uitgeverscatalogus gevoegd bij Sewell, E.M., *Amy Herbert*. Londen, 1846, p. 6 en New Works and new editions printed for Messrs. Longman and co” uitgeverscatalogus gevoegd bij Haydon, B.R., *Lectures on Painting and Design*. Londen 1846, beiden online beschikbaar via Google Books.

fireside". Dit soort romans hebben een grote opvoedkundige en praktische waarde. Van een dergelijke omschrijving naar jeugdliteratuur is slechts een kleine stap. *Brittania* vergelijkt ze met het werk van de populaire jeugdschrijfster Mary Howitt en omschrijft ze als goed uitgevoerde jeugdliteratuur die evenzeer door volwassenen gesmaakt kan worden³⁴. Ook de Amerikaanse editie van Trübners vertaling uit 1849³⁵ is bedoeld voor de jeugd. De licht bewerkte verhalen worden verdeeld over drie kortere volumes en verschijnen in de reeks *Dunigan's Home Library*, "a series of neatly executed little volumes to furnish Catholics with useful and attractive reading". De vormgeving en de illustraties, die gekopieerd werden van de Engelse editie, maken opnieuw een inherent deel uit van het pakket dat aan de lezer aangeboden wordt. De uitgave en de doelgroep van de reeks zijn dan ook zeer vergelijkbaar met Buschmanns *Nederduitse Kunstbibliotheek voor lezende huisgezinnen*, waarin *Siska van Roosemael* oorspronkelijk verscheen. Het concept slaat aan. Al gauw vinden we Conscience in Engelstalige en Franstalige edities terug in Amerikaanse uitleenbibliotheken. Ook Delepierre staft Conscience's populariteit in zijn *History of Flemish Literature* met het feit dat hij opgenomen is in Franse en Britse treinbibliotheken. Tegelijk betekent dit dat de Vlaamse letterkunde, zoals José Lambert reeds aangaf voor de receptie in Frankrijk³⁶, ook in het Angelsaksische taalgebied in de lagere regionen van de literatuur lijkt te blijven hangen. Als Delepierre in zijn *History of Flemish Literature* (1860) Conscience's populariteit staft met het feit dat hij opgenomen is in Franse en Britse treinbibliotheken, dan heeft deze uitstraling een scherp randje. Conscience, in Vlaanderen een eersterangsauteur, komt terecht in de consumptieliteratuur en de jeugdliteratuur³⁷. Bij het importeren wordt de esthetische functie van

34 Geciteerd in bovenvermelde uitgeverscatalogus.

35 Conscience, H., *Tales of Flemish life*. New York, Edward Dunigan & Brother, 1849. Het werk is uitgegeven door Anne Charlotte Lynch, die in haar *Handbook of Universal Literature* (1860) voor de recente Vlaamse letterkunde enkel Conscience en De Laet opneemt, de auteurs die door Delepierre in *The Athenaeum* besproken waren. Online beschikbaar via project Gutenberg.

36 Lambert, J., "De verspreiding van Nederlandse literatuur in Frankrijk: enkele beschouwingen", *Ons Erfdeel*, 23 (1980), p. 74-86, online beschikbaar via DBNL.

37 *De Broederhand* I (1845) 1, p. 21 betreurt het dat Conscience uitgerekend met zijn "kleine novelletjes" in het buitenland bekend raakt: "Men ga in eene gallery en sie daer eerst eenen Rubens, dan eenigen dosynen van Genreschilders. Dese

het werk afgezwakt ten voordele van de ontspannende en de opvoedende, niet toevallig rollen die beter aansluiten bij het stereotype beeld van de utilitair ingestelde Belgen. De Schotse uitgever Constable die in 1854 *Conscience's Tales of Flemish Life* uitgeeft in zijn *Miscellany of foreign literature* tracht dit op te vangen door de verhalen van Conscience in te passen in de overgang naar de landelijke en realistische verhalen van Dickens, Andersen en Auerbach. Hij prijst hem dan ook aan als de Vlaamse Dickens. Het is typerend dat zowel Trübner als Constable trachten aansluiting te vinden bij Dickens door hem een presentemplaar te sturen van hun vertaling.³⁸

Het nationale aspect wordt heel wisselend ontvangen. Het katholieke *Dublin Review*³⁹ situeert Conscience passend in de Vlaamse nationale heropleving als schepper van “a national school of fiction” en wijst op de analogie met de Ierse situatie met de verzuchting dat de Ierse Conscience gauw moge opstaan. De meeste Engelse critici hebben het echter moeilijk met de anti-Franse inslag. *Chambers Edinburgh Journal*⁴⁰ omschrijft het als “a curious if not melancholy revelation of patriotic feeling” en vindt dat België ondanks haar politieke onafhankelijkheid sociaal deel uitmaakt van Frankrijk. Ook *The Athenaeum*⁴¹ heeft het er moeilijk mee en verwijst naar de tegenstrijdigheid met de Franse stijl van de illustraties. *Douglas Jerrold's Shilling magazine*⁴² vindt het “a trifle too national” en suggereert dat het voor onschuldige genoegens als leesplezier wijzer zou zijn om zich aan te sluiten bij het grote buurland, aangezien het weinig waarschijnlijk lijkt dat de Vlamingen hun individualiteit als natie of als ras zullen behouden. In de Amerikaanse editie wordt het negatieve “frenchified” systematisch vervangen door “fashionable”.

---

laetsten sullen veel aentreckelyks voor ons hebben, dit loochenen wy niet, maer met welkens vreugde keeren wy later terug tot onsen Rubens (...) Een sulken Rubens is Conscience's Leeuw.” Online beschikbaar via NedWeb.

38 House, M., Storey, G. (ed.) *The Letters of Charles Dickens: The Pilgrim Edition*. Oxford, 1965-1993. Volume 4: 1844-1846 p. 465, en vol. 7: 1853-1855, p. 502.

39 [Russell, C.W.] “Flemish literature – Hendrik Conscience's Tales”, *Dublin Review*, september 1846, p.164 online beschikbaar via Google Books.

40 “Sketches from Flemish Life”, *Chambers Edinburgh Journal*, (1846) p. 133-136.

41 [Chorley, H.F.], “Sketches from Flemish Life”, *The Athenaeum*, 950 (1846), p.37-38.

42 “Sketches from the flemish Life”, *Douglas Jerrold's Shilling magazine*, 3 (1846) p. 185 online beschikbaar via Google Books.

Samengevat kunnen we met Ludo Simons⁴³ stellen dat er twee factoren zijn die de ontvangst van de Vlaamse letterkunde en Conscience in het bijzonder beïnvloeden. Enerzijds is er een interesse voor de geschiedenis en emancipatie van één van die kleinere Europese culturen. Anderzijds is er een aanknopingspunt met een nieuw lezerspubliek op zoek naar vervoering en opvoeding. In beide gevallen zijn de esthetische verwachtingen ondergeschikt. De receptie en de interpretatie van de Vlaamse letteren worden bepaald door het nationale stereotype beeld met al voornaamste kenmerken een volksverbonden realisme en een technisch vaardige uitvoering van bestaande literaire modellen. Delepierres artikelenreeks in *The Athenaeum* situeert zich anderhalf jaar na het verschijnen van Trübners uitgave. Inspelend op het relatieve succes van de Consciencevertaling is het zijn intentie de Vlaamse letterkunde op een meer systematische manier aan het Engelse publiek voor te stellen. Op welke manier pakt hij dit aan?

Delepierres artikelenreeks in "The Athenaeum" nader bekeken

Hoewel hij naar de vorm het Engelse vertelstandpunt inneemt, volgt hij niet het spoor van de Engelse recensenten. We vinden er dan ook geen vergelijking met Dickens of Walter Scott in terug, maar wel een betoog over de eigenheid van een specifieke en originele Vlaams-Belgische literatuur als gesloten systeem los van vreemde invloeden. Voor Delepierre is de letterkunde geen autonome activiteit, maar een manifestatie van de "native powers", elders omschreven als "the genius of the people", "the Belgic mind" of "the innate intellectual resources of the people". De begrippen Vlaams en Belgisch worden hierbij zonder groot onderscheid door elkaar gebruikt, omdat voor Delepierre de Vlaamse cultuur de basis vormt voor de Belgische. De specifieke biografische gegevens die Conscience over zichzelf en De Laet meedeelt, worden in dit collectieve referentiekader ingepast en desnoods aangepast. De manier waarop hij de nationale identiteit verwoordt, grijpt terug naar Herders concept van de volksgeest, zoals het ook door Willems gehanteerd werd: een set van kenmerken die een

43 Simons, L., "Hij leerde zijn volk lezen'. Conscience: een groot schrijver of een mythe?" in: Wauters, K. (red.), *Verhalen voor Vlaanderen : aspecten van het Vlaamse fictionele proza tot aan de Tweede Wereldoorlog*. Kapellen, 1997, vnl. p. 26-29.

groep mensen verbindt tot een originele culturele gemeenschap, tevens een scheppende oerkracht die zich organisch ontwikkelt in de loop van de geschiedenis.

“These [publications] bear the stamp of mind and genius in every lineament. They are imprinted with the energy, simplicity, and power of the Flemish character. Not light and evanescent in nature – not got up for a present purpose or written under the impression of a momentary impulse – they take on the contrary a firm hold of the mind...”

Net als in Trübners voorwoord vormen authenticiteit en soberheid de basis voor een sterke affiniteit met de Engelse letterkunde, al benadrukt hij meer de rationele, intellectuele kwaliteiten over de sentimentele. Ook het kenmerk vitaliteit of kracht komt opvallend veel terug. De territoriale beperktheid wordt ruimschoots gecompenseerd door de grote creativiteit en werkkraft. Het is dan ook geen verrassing dat er in de Vlaamse provincies 3 keer zoveel literaire publicaties verschijnen als in een gelijkaardig grondgebied in Frankrijk of Engeland. De Vlaamse letterkunde is dan ook uitgegroeid tot een volwaardige letterkunde waarin alle genres vertegenwoordigd zijn. De typische nationale kenmerken, waarrond Delepierre zijn betoog opbouwt, vallen dus samen met het stereotype beeld van de Belgen dat we hierboven beschreven hebben. Maar in plaats van ze te weerleggen, tracht hij ze te activeren in een positieve context en te linken aan het zelfbeeld van de Engelsen.

Dezelfde werkkraft vinden we terug in de beschrijving van Conscience, “a man of fertile genius and indefatigable industry”. De biografische gegevens zijn gebaseerd op wat Conscience hem doorstuurde⁴⁴. Uit de vergelijking van brief en artikel blijkt duidelijk hoe Delepierre het levensverhaal en het oeuvre van Hendrik Conscience verbindt met het nationale verhaal. De bespreking concentreert zich bijgevolg rond nationale psychologische kenmerken als eenvoud, gevoel en eerlijkheid. Vooreerst een eenvoudige vloeiende verhaallijn.

---

44 Brief 16/07/1846 Hendrik Conscience aan Octave Delepierre, AMVC-Letterenhuis, gepubliceerd in Degroote G., “Onuitgegeven en weinig gekende brieven”, p.155-161.

Toch zijn er voldoende levendige beschrijvingen en spannende scènes zoals bij de Guldensporenslag. Originaliteit, gevoel en verbeelding zijn beperkt aanwezig, maar niet teveel, want dat zou hem in het vaarwater brengen van de Franse literatuur. Hoewel Conscience Delepierre in 1838 toevertrouwd had dat het niet zozeer op de historische accuraatheid aankwam, maar wel op de mogelijkheid ervan⁴⁵ wordt hij ten slotte beschreven als onvermoeibaar in zijn opzoekingen en bekend om zijn objectiviteit en liefde voor de waarheid. Ook zijn zijn taalgebruik en stijl aangepast aan de diverse personages of tijdsomstandigheden die hij behandelt. Het zijn deze kwaliteiten die ervoor verantwoordelijk zijn dat Conscience's talenten ook in het buitenland erkend werden, een extern waardeargument. Op dit punt overdrijft Delepierre ten opzichte van de doorgestuurde gegevens, door te stellen dat Conscience's eerste werken quasi onmiddellijk in het Duits en het Frans vertaald werden.

Ook Johan Alfried De Laet beantwoordt aan "a peculiar type of character in the Flemish author". Hij wordt met name naar voren geschoven als journalist van het eerste Nederlandstalige dagblad *Vlaemsch België* en als schrijver van *De Vlaemsche Beweging*, een antwoord op het reeds vermelde artikel van Paul Devaux in de *Revue Nationale* waarin De Laet de emancipatie van de Vlamingen kadert in een modern concept van de receptieve middenstaat. Op literair vlak worden niet zijn voor die periode opmerkelijke sonnetten of zijn historische verhalen, maar wel de novelle *Het lot* benadrukt, niet toevallig een zedenschets. Bovendien draait Delepierre het feit dat De Laet zijn eigen Franstalige novellen uit *L'Emancipation* naar het Nederlands vertaalde gewoonweg om: "Many of his Flemish stories were translated into French." Het geeft meteen de beperkingen aan van zijn concept, waarin de individualiteit van de auteurs en de authenticiteit van de gegevens ondergeschikt worden aan het collectieve nationale verhaal. In zijn stuk over De Laet komt Delepierre even in ademnood. De Laet was zelf karig met biografische informatie geweest⁴⁶. Bovendien had hij niet dezelfde buitenlandse uitstraling

---

45 Jacob, A., *Briefwisseling*, p. 7.

46 Brief 29/07/1846 Hendrik Conscience aan Octave Delepierre, AMVC-Letterenhuis, gepubliceerd in Degroote G., "Onuitgegeven en weinig gekende brieven", p. 168-170.

als Conscience en was zijn werk niet in het Engels vertaald. Geïnspireerd door De Laets essay *De Vlaemische Beweging* besteedt hij het grootste gedeelte van het artikel aan een overzicht van de nationale geschiedenis. Door de continuïteit met een gezamenlijk verleden te benadrukken, wordt de omwenteling ontdaan van haar revolutionaire, toevallige karakter. Ze wordt verbeeld als een noodzakelijke stap in de natuurlijke ontwikkeling van het volk. "Is it not in the nature of its previous manifestations then, that a nation which a few centuries since stood at the head of European learning should arouse itself from its compelled slumbers – and, fired by the recollection of its past fame, again seek to join the ranks of intellectual freedom and renown?". Conscience, De Laet en co zijn de erfgenamen van een rijke cultuur, van Van Maerlant of de *Reinaert* en de *Oude Vlaemische liederen* uitgegeven door Willems, werken die stuk voor stuk dezelfde nationale waarden van eenvoud, directheid, kracht en gevoel vertolken: "a direct and forcible appeal to the most obvious and prominent principles and passions of human nature". Onbegrip voor het volkskarakter vanwege Filips II en zijn opvolgers leidden tot verval totdat de natie intellectueel dood was. Het probleem van de kwaliteit dat de Engelsen beschouwden als een permanente eigenschap inherent aan de stereotype Belgen, beschrijft Delepierre als een (omkeerbare) fase in de historische ontwikkeling van het volk. Na de revolutie schiep het bestuur de voorwaarden voor de nationale heropleving: "The new legislative government has fully demonstrated that the genius of the people requires only favourable circumstances to develop itself with energy and credit." In dit kader wordt Delepierres vriend Sylvain Van de Weyer vernoemd die het initiatief nam om De Laet en Conscience in 1845 aan te stellen als Professeurs Agrégés aan de Gentse Universiteit.

Ook de Vlaamse taal vormt een rode draad doorheen de geschiedenis van België. Zelfs na 600 jaar zijn de woordenschat en grammatica grotendeels ongewijzigd gebleven⁴⁷. Delepierre bevestigt bovendien het homogene karakter van de natie door het Vlaams voor

---

47 Hetzelfde argument komt terug in Delepierres *A sketch of the History of Flemish Literature* (1860), waar hij een keure uit 1299 citeert die nog perfect leesbaar is voor de negentiende-eeuwse Vlaming.

te stellen als de (enige) grondeigen taal van het land⁴⁸. "The Belgian people feel daily more and more that, although the French language is equally with their own a literary instrument to them, it is the bounden duty of a nation that understands its own interests and honour to encourage writers who maintain and extend the primitive language of the country. This proves a strong and powerful bond of nationality." Hoewel hij het Frans beschouwt als een vreemd element binnen de Belgische staat, laat hij tegelijk de deur open voor het Frans als cultuurtaal. Op die manier weet Delepierre de interne conflicten meestal in een zekere vaagheid weg te moffelen, maar dat lukt niet altijd. Opmerkelijk zijn dan ook de haast militaire termen waarin de schrijvers beschreven staan. Wordt Conscience vooral een slachtofferrol toebedeeld, dan luidt het bij Willems "He died, like a valiant warrior in the breach". Ook De Laet moet herhaaldelijk in het harnas tegen de furieuze aanvallen van "foreign writers in Belgium", al blijkt ook de Brugse Franstalige parlementair Paul Devaux onder deze categorie te vallen.

Het is duidelijk dat hoewel Delepierre naar de vorm het Britse vertelstandpunt inneemt, het gehanteerde referentiekader grotendeels samenvalt met dat van zijn Belgische collega's. Zijn artikelenreeks volgt dan ook het programma dat hij reeds in zijn recensie van Bosworth had omschreven:

"Enfin la Belgique et sa langue commencent à être regardées à l'étranger comme un peu plus dignes d'attirer l'attention, grâce aux efforts constants de nos littérateurs, qui ont senti que la nationalité ne s'acquiert et ne se constitue pas seulement par des traités, mais encore par un sentiment d'unité qu'il faut tâcher d'inculquer dans les masses, en répandant la connaissance de ce que nous avons été, et par conséquent de ce que nous pouvons devenir encore."⁴⁹

---

48 Eenzelfde standpunt had Delepierre in 1837 en 1840 reeds ingenomen bij zijn recensie en vertaling van *The origin of the Dutch language* van J. Bosworth. (zie Spinoy, E., "De samenwerking").

49 Delepierre, O., "The origin of Dutch", p. 267.

Met andere woorden, Delepierre definieert zijn rol niet enkel als het representeren van een op zichzelf bestaande nationaliteit. Hij beschrijft hem als een culturele praktijk waardoor de natie als verbeelde gemeenschap geconstrueerd wordt. Dezelfde strategieën past hij toe om het bestaan van de Vlaamse letterkunde als exponent van de jonge Belgische natie voor de buitenlandse opinie te legitimeren. Hij creëert “un sentiment d’unité” door de specificiteit van het volk (meestal in oppositie tot de Franse cultuur) te omschrijven en door de continuïteit met het glorieuze nationale verleden en de cohesie binnen de Belgische staat te benadrukken⁵⁰. Net als Conscience of David stelt hij de Vlaamse taal en cultuur voor als de oorsprong en de verbindende factor voor de Belgische nationaliteit. Gezien de buitenlandse context legt hij wel andere klemtonen in zijn verhaal. Om het imago van de Belgische literatuur naar het buitenland te versterken, tracht hij meer de esthetische kwaliteiten van de schrijvers in de verf te zetten ten nadele van de didactische functie van de letterkunde. Ook de rol van de (katholieke) godsdienst als basis voor de nationale cohesie vinden we er begrijpelijkerwijs minder terug.

De impact van de artikelenreeks

Men kan niet omheen de grote betekenis die Delepierres artikelenreeks in een prestigieus tijdschrift als *The Athenaeum* voor de promotie van de Vlaamse letterkunde in het buitenland moet gehad hebben. Niet alleen bereikte hij hiermee rechtstreeks een Engels en internationaal lezerspubliek, maar het artikel vormde ook het uitgangspunt voor de receptie van Conscience in andere Europese landen. Met enige trots meldt Delepierre in 1849 dat zijn Conscience-biografie aan de basis lag van het artikel van de gezaghebbende Franse criticus Saint-René Taillandier in de *Revue des Deux Mondes* “De la Renaissance flamande en Belgique. Le Romancier de la Flandre: Hendrik Conscience”(1849)” op een ogenblik dat de eerste Franse vertaling – niet toevallig een vertaling van *Siska van Roosemael* – later dat jaar nog moest verschijnen. Ook in het Duitse taalgebied werd Delepierres artikel overgenomen. In beide gevallen

---

50 Tollebeek, J., “Historical representation and the nation-state in romantic Belgium (1830-1850)”, *Journal of the history of ideas*, 59 (1998) 2, p. 329-353.

was Conscience zelf hiervoor verantwoordelijk. Zo stuurde hij de biografie door naar Carl Lorck voor opname in het pangermaanse weekblad *Nordischer Telegraph*, met de vraag om de tekst niet al te letterlijk over te nemen en zeker *The Athenaeum* te vermelden.⁵¹

Conscience was er zich heel goed bewust van dat zijn buitenlandse reputatie verbonden was met de binnenlandse institutionalisering van de Vlaamse letterkunde in het algemeen en zijn figuur als nationaal schrijver in het bijzonder. In Vlaanderen ging het Conscience-artikel dan ook niet onopgemerkt voorbij. Door de groep rond Pieter Frans Van Kerckhoven werd hem verweten zijn reputatie te regisseren. Omdat hij daarbij de verkeerde esthetische en ideologische keuzes zou maken, vond men dat hij de collectieve identiteit, waaraan hij zijn schrijverschap verbonden had, op een verkeerde manier gestalte gaf. Ook Delepierres artikel werd in de polemieken betrokken. Op 29 juli 1847 schrijft Conscience hem dat zijn vijanden er een exemplaar van te pakken gekregen hebben en zich aan het werk gezet hebben om er een alternatieve versie van te maken. Kort daarop vertaalde Jules de Saint-Genois het *Athenaeum*-artikel naar het Nederlands voor *De Eendragt*.⁵² Zoals Conscience zelf reeds aangaf in zijn brief aan Delepierre kan het beschouwd worden als de voorloper van een reeks autobiografische werken als *De geschiedenis myner jeugd*, waarin Conscience het imago opbouwt van een onbeïnvloede, naïeve schrijver, die natuurgetrouw en vanuit het hart schreef. Net zoals in de artikelenreeks van Delepierre verdwijnen de individuele schrijver, het schrijfproces, de fictie in een gesloten verhaal van collectiviteit, authenticiteit en organische groei. Conscience en Delepierre vonden elkaar in een gezamenlijk beeld van de Vlaamse letteren: "simple as the soil from which they grew"⁵³.

51 Aan dezelfde Carl Lorck raadt hij aan *de Loteling* te vertalen. «Je me suis déjà aperçu que ces contes, qui caractérisent la vie Flamande et sont écrits dans un style naïf, ont plus de succès en Allemagne que des ouvrages de littérature ordinaire» Brief 7/12/1849 Hendrik Conscience aan Carl Lorck, geciteerd naar Degroote, G., "Onuitgegeven en weinig gekende brieven", p. 191-192.

52 De Saint-Genois, J., "De Vlaamse letterkunde en Hendrik Conscience", *De Eendragt*, 2 (1847-1848), p. 30, p. 34 en p. 42.

53 Voorwoord van Conscience bij de *Tales of Flemish Life*. Edinburgh, Constable & Co, 1854.

- Flemish literature: The Year of Wonders – Frances of Roosemael –
Literary Evenings 1026 (June 26,1847) p. 668-669
- Flemish literature: The Crusader – The House of Wesembeke –
The Polar Star – Destiny 1033 (August 14,1847) p. 861-862
- Flemish literature: Old Flemish Songs 1038 (September 18,1847)
p. 979-980
- The Belgian Travellers from the Thirteenth to the Seventeenth
Century 1045 (November 6,1847) p. 1145-1146
- Adventures of the Count Hugo Von Craenhove – Lambrecht
Hensmans – The Olden Times 1079 (July 1,1848) p. 647
- Martin Luther's Religious Songs 1090 (September 16,1848) p. 925
- Jacob van Artevelde 1146 (October 13,1849) p. 1037
- The True Chronicles made and kept of old by Jehan le Bel, Canon
of St. Lambert, in Liege 1202 (November 9,1850) p. 1159
- History of the Press in France 1717 (September 22,1860)
p. 380-381
- History of the Press in France. Volume VI 1720 (October 13,1860)
p. 481
- History of Attila and his Successors 1722 (October 27,1860) p. 550
- The Prince de Ligne's Works 1724 (November 10,1860) p. 628
- The Two Young Literary Ladies 1731 (December 29,1860)
p. 904-905
- Secret and Anecdotal History of Italy 1736 (February 2,1861)
p. 152
- The English, London, and England 1738 (February 16,1861)
p. 223
- Political and Literary History of the Jews of Spain 1752 (May 25,
1861) p. 960
- History of the Commerce and Navy of Belgium 1768 (September
14, 1861) p. 340
- Arne 1800 (April 26,1862) p. 561-562

---

54 Bron: The Athenaeum Indexing Project.